

BASISBEGRIIPPEN
VAN RECHT

BASISBEGRIPPEN VAN RECHT

VOORWOORD

Van oudsher wordt aan de Universiteit Gent het (materiële) burgerlijk recht en het burgerlijk procesrecht samen gedoceerd in een inleidend vak privaatrecht in het eerste jaar van de rechtenstudies. Gedurende vele jaren bestond het leer materiaal uit (een) boek(en) van de hand van wijlen prof. Willy Delva.¹ Het opleidingsonderdeel heette in dat tijdvak *Algemene beginselen van het Belgisch burgerlijk recht, met inbegrip van de rechterlijke bevoegdheid en de rechtsplegingen*.

Na het overlijden van prof. Delva in 1980, werd prof. Hubert Bocken titularis van dit opleidingsonderdeel, dat in het academiejaar 1980-81 werd omgedoopt tot *Algemene Inleiding tot het Belgisch Privaatrecht* en sinds 1993-94 in het programma kwam als *Inleiding tot het privaatrecht*. Onder impuls van prof. Bocken werd de eerder encyclopedische aanpak van het opleidingsonderdeel verlaten voor een benadering die erop gericht was de algemene structuur en de basisbegrippen van het privaatrecht en het burgerlijk procesrecht naar voor te brengen. Collega Bocken ontwikkelde een eigen syllabus, die op geregelde tijdstippen werd geactualiseerd en verfijnd. Voor het onderdeel burgerlijk procesrecht kreeg hij vanaf het academiejaar 1998-99 bijstand van prof. Piet Taelman.

In 1999-2000 werd prof. Annelies Wylleman verantwoordelijk lesgever en bleef collega Taelman medelesgever. In de daaropvolgende jaren actualiseerde dit duo het bestaande leer materiaal, zodanig dat de studenten in het academiejaar 2003-04 een syllabus aangeboden kregen die bestond uit een herwerkt (en qua omvang sterk afgeslankt) deel materieel privaatrecht, aangevuld met een kennismaking met het burgerlijk procesrecht.

In het academiejaar 2006-07 hebben de professoren Gerd Verschelden en Sabien Lust de fakkel overgenomen als lesgevers voor het opleidingsonderdeel *Inleiding tot het privaatrecht*. Uit respect voor de voorgangers, werden alle nog in leven zijnde collega's die dit belangrijke plichtvak in het eerste jaar van de basisopleiding

---

1 De laatste editie is W. DELVA, *Overzicht van het Belgisch burgerlijk recht en burgerlijk procesrecht*, Gent, Story-Scientia, 4de uitgave, 1982, 373 p. Deze uitgave werd gedeeltelijk herwerkt door H. BOCKEN. Vgl. met de eerste editie *anno* 1971, in drie volumes: twee met de beginselen van het Belgisch burgerlijk recht (1. Personen- en familierecht. Vermogensrecht (124 p.), 2. Over de afgeleide wijzen waarop goederen verkregen worden (147 p.)) en een derde met de beginselen van Belgisch burgerlijk procesrecht (96 p.).

rechten mee vorm hebben gegeven, als auteurs vermeld op de syllabi die gedurende twee academiejaren als leer materiaal hebben gediend.²

Bij het begin van het academiejaar 2010-11 is een geactualiseerde versie van dit werk³ in boekvorm verschenen in de *Gandaius*-reeks, die herkenbaarheid moest geven aan de publicaties van de Faculteit Rechtsgeleerdheid (thans: Recht en Criminologie) van de Universiteit Gent. In een tweede herziene uitgave van dit boek werd de materie andermaal bijgewerkt en werden de woordenlijsten gecorrigeerd.⁴

Met ingang van het academiejaar 2013-14 is prof. Lust als verantwoordelijke voor het luik procesrecht vervangen door dr. Stefaan Voet en verscheen een derde herziene editie van het boek *Inleiding tot het privaatrecht*.⁵

Als gevolg van een grote programmawijziging binnen de opleiding rechten met ingang van het academiejaar 2014-15, zijn de opleidingsonderdelen *Inleiding tot het privaatrecht* en het onderdeel Algemene rechtsleer uit het voormalige vak *Algemene rechtsleer en rechtsmethodiek* samengesmolten tot een nieuw opleidingsonderdeel *Basisbegrippen van recht*. Prof. Marc De Vos lichtte als medelesgever in dit nieuwe vak de grondslagen en functies van het recht toe. Dit gebeurde met eigen leer materiaal, los van voorliggend boek. Voor de academiejaren 2015-16 (tijdens de onderzoekssabbatical van prof. Gerd Verschelden) en 2016-17 werd dr. Cedric Vanleenhove aangesteld als verantwoordelijk lesgever. Vanaf het academiejaar 2017-18 nam prof. Gerd Verschelden die opdracht opnieuw over, eerst met bijstand van twee medelesgevers (prof. Marc De Vos en prof. Piet Taelman) en naderhand nog uitsluitend van laatstgenoemde (vanaf AJ 2018-19).

In dit boek *Basisbegrippen van recht* worden vooreerst een aantal rechtsbegrippen die horizontaal de verschillende rechtstakken doorkruisen, uitgelegd en op elkaar betrokken, om de studenten in het eerste semester van de Gentse rechtenopleiding inzicht te verschaffen in hun onderlinge samenhang. Het gaat hoofdzakelijk om privaatrechtelijke begrippen, teneinde overlap te vermijden met het publiekrechtelijke begrippenkader dat het opleidingsonderdeel *Staatsrecht* aanreikt in het tweede semester.

---

2 H. BOCKEN, S. LUST, P. Taelman, G. Verschelden en A. Wylleman, *Inleiding tot het privaatrecht*, Leuven, Acco, 2008-2009 en 2009-2010, resp. 185 en 186 p. (uitgave in A4-formaat).

3 G. Verschelden en S. Lust, *Inleiding tot het privaatrecht* in *Gandaius*, Leuven, Acco, 2010, 210 p.

4 G. Verschelden en S. Lust, *Inleiding tot het privaatrecht* in *Gandaius*, Leuven, Acco, 2011, 209 p.

5 G. Verschelden en S. Voet, *Inleiding tot het privaatrecht* in *Gandaius*, Leuven, Acco, 2013, 210 p.

Daarna volgt een kennismaking met het burgerlijk procesrecht. Het belang van een goede, efficiënte, betaalbare en rechtvaardige rechtsbescherming door de civiele rechter wordt toegelicht aan de hand van de algemene beginselen van behoorlijke procesvoering (zoals toegang tot de rechter, het recht op een eerlijk proces, de taak van de rechter *versus* het beschikkingsbeginsel...). Aandacht gaat daarbij ook uit naar de alternatieve wijzen van geschillenoplossing. De hertekening van het gerechtelijk landschap wordt aangegrepen om de actuele organisatie van het gerecht en de bevoegdheidsverdeling tussen de verschillende hoven en rechtbanken in grote lijnen te bespreken. Daarbij wordt ook de opdracht van het Grondwettelijk Hof en de Raad van State geduid. Via een summiere toelichting op het procesverloop worden de basisconcepten van het burgerlijk procesrecht omschreven en geïllustreerd.

Wat voorligt, is een syllabus in de zuivere betekenis van het woord, zijnde een verkorte samenvatting van wat behandeld zal worden tijdens de hoorcolleges. Volledigheid werd door de auteurs niet beoogd, wel een actuele en duidelijke leidraad bij het instuderen van de belangrijkste basisbegrippen van recht, met bijzondere aandacht voor de beginselen van het burgerlijk procesrecht.

De tweede herziene editie van *Basisbegrippen van recht*⁶ was niet alleen een actualisering van de eerste uitgave⁷; er werd nog (veel) meer dan voorheen aandacht besteed aan de rechtsterminologie in andere talen. Een alfabetisch geordend overzicht van 300 juridische basisbegrippen die in België courant worden gebruikt, werd toegevoegd, in vier talen (Nederlands-Frans-Engels-Duits), met daarnaast een afzonderlijke woordenlijst Nederlands-Frans met rechtstermen die in dit opleidingsonderdeel aan bod komen of waarmee de rechtenstudent tijdens zijn verdere studies alleszins zal worden geconfronteerd.

In de derde herziene editie⁸ werden een aantal kleine correcties doorgevoerd en werden de meest relevante hervormingen van het burgerlijk procesrecht ingevolge de wet van 19 oktober 2015 (de zgn. Wet Potpourri I) geïmplementeerd.

---

6 G. VERSCHULDEN en S. VOET, *Basisbegrippen van recht* in *Gandaius*, Leuven, Acco, 2015, 216 p.

7 G. VERSCHULDEN en S. VOET, *Basisbegrippen van recht* in *Gandaius*, Leuven, Acco, 2014, 194 p.

8 G. VERSCHULDEN en C. VANLEENHOVE, *Basisbegrippen van recht* in *Gandaius*, Leuven, Acco, 2016, 218 p.

In de vierde compleet herziene editie⁹ werd, naast een actualisering van de materie, het onderdeel burgerlijk procesrecht bijgesteld om het nog beter te integreren in de vernieuwde rechtenopleiding aan de UGent.

In de vijfde herziene editie¹⁰ werden tal van nieuwe wetten verwerkt.

De zesde editie¹¹ bracht een aanpassing aan de vele hervormingen die nog werden doorgevoerd met het einde van de legislatuur 2014-2019 in zicht. Als onderdeel van een leerlijn binnen de rechtenopleiding aan de UGent werd ook voor het eerst ‘duurzame ontwikkeling’ als basisbegrip van recht toegelicht.

In de zevende editie¹² werden de nodige actualiseringen aangebracht en werd ook al het vernieuwde goederenrecht verwerkt.

De achtste editie¹³ hield een beperkte update in.

De negende editie¹⁴ was het resultaat van een zeer grondige herwerking en actualisering. Onder de vleugels van een nieuwe uitgever werden de algemene bepalingen van boek 1 van het Burgerlijk Wetboek verwerkt, plus het in boek 5 gecodificeerde verbintenissenrecht. Tal van extra structurelementen en voorbeelden zijn toegevoegd.

De voorliggende tiende editie houdt een beperkte update in, met de verwerking van wetswijzigingen voornamelijk op het vlak van het burgerlijk procesrecht.

Prof. dr. Gerd Verschelden, verantwoordelijk voor de delen I, II, III en V
Prof. dr. Piet Taelman, verantwoordelijk voor deel IV
Gent, 15 juni 2023.

---

9 G. VERSCHULDEN en P. Taelman, *Basisbegrippen van recht in Gandaius*, Leuven, Acco, 2017, 226 p.

10 G. VERSCHULDEN en P. Taelman, *Basisbegrippen van recht in Gandaius*, Leuven, Acco, 2018, 224 p.

11 G. VERSCHULDEN en P. Taelman, *Basisbegrippen van recht in Gandaius*, Leuven, Acco, 2019, 246 p.

12 G. VERSCHULDEN en P. Taelman, *Basisbegrippen van recht in Gandaius*, Leuven, Acco, 2020, 248 p.

13 G. VERSCHULDEN en P. Taelman, *Basisbegrippen van recht in Gandaius*, Leuven, Acco, 2021, 252 p.

14 G. VERSCHULDEN en P. Taelman, *Basisbegrippen van recht*, Gent, Owl Press, 2022, 382 p.

INHOUD

VOORWOORD	5
-----------------	---

DEEL I

WAT IS RECHT?	21
----------------------------	----

HOOFDSTUK 1

HET RECHT ALS EEN GEHEEL VAN GEDRAGSREGELS	23
---	----

Afdeling 1 Enkele definities	23
------------------------------------	----

A. Objectief recht <i>versus</i> subjectieve rechten	24
--	----

B. Publiekrecht <i>versus</i> privaatrecht	25
--	----

1. Bronnen van Belgisch privaatrecht	25
--	----

2. Vervaging van klassieke onderscheiden	28
--	----

2.1 Publiek- en privaatrecht	28
------------------------------------	----

2.2 Materieel en formeel recht	28
--------------------------------------	----

C. Rechtsfeiten, rechtshandelingen en rechtsgevolgen	29
--	----

Afdeling 2 Centrale elementen in het begrip recht	29
---	----

A. Een geheel van gedragsregels met bijkomende institutionele voorschriften	30
--	----

B. Rechtsregels worden opgelegd door de maatschappij	31
--	----

C. Het doel van rechtsregels: een kwalitatieve ordening van de maatschappij	31
--	----

1. Rechtszekerheid	32
--------------------------	----

2. Rechtvaardigheid	32
---------------------------	----

3. Doeltreffendheid	33
---------------------------	----

D. Handhaving van rechtsregels door of krachtens het maatschappelijk gezag	34
---	----

E. Synthese	35
-------------------	----

HOOFDSTUK 2

RELATIVITEIT VAN DEZE BENADERING	37
---	----

DEEL II

BASISBEGRIPPEN 39

HOOFDSTUK 1

RECHTSSUBJECTEN	41
<u>Afdeling 1</u> Begrippen	41
<u>Afdeling 2</u> Natuurlijke personen	44
A. Levende en levensvatbare geboorte	44
B. Einde van de juridische persoonlijkheid	45
<u>Afdeling 3</u> Rechtspersonen	46
A. Begrip en bestaansreden	46
B. Rechtspersonen <i>versus</i> samenwerkingsverbanden zonder rechtspersoonlijkheid	47
C. Soorten rechtspersonen	48
1. Publiekrechtelijke rechtspersonen	48
2. Privaatrechtelijke rechtspersonen	48
2.1 Verenigingen en stichtingen	48
2.2 Vennootschappen	49
2.2.1 Vennootschappen met onbeperkte aansprakelijkheid	49
2.2.2 Vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid	50
D. Ontstaan en einde van de rechtspersoon(lijkheid)	52
E. Tegenwerpelijkheid van het bestaan van de rechtspersoon aan derden	52

HOOFDSTUK 2

BEKWAAMHEID	55
<u>Afdeling 1</u> Begrippen	55
<u>Afdeling 2</u> De bekwaamheid van natuurlijke personen	56
A. Rechtsbekwaamheid	56
1. Beginsel	56
2. Uitzonderingen	56
2.1 Algemene beperkingen	56
2.2 Specifieke rechtsonbekwaamheden	57
2.3 Sanctie	57
B. Handelingsbekwaamheid	57
1. Beginsel	57
2. Uitzonderingen	58
2.1 Algemeen handelingsonbekwamen	58
2.2 Gedeeltelijk handelingsonbekwamen	59

3. Functies van de uitzonderingen op de principiële handelingsbekwaamheid	59
3.1 Onbekwamen kunnen beschermd deelnemen aan het rechtsverkeer via vertegenwoordiging of bijstand	60
3.2 Mogelijkheid tot nietigverklaring van rechtshandelingen die de onbekwame ten onrechte zelfstandig heeft gesteld	61
4. Ogenblik waarop de handelingsonbekwaamheid ontstaat	61
4.1 Minderjarigen	61
4.2 Meerderjarigen	61
C. Sanctivering van het stellen van rechtshandelingen bij onbekwaamheid	62
1. Relatieve nietigheid <i>versus</i> absolute nietigheid	62
1.1 Regels van (louter) dwingend recht	62
1.2 Regels van openbare orde	64
2. Nietigheid rechtens <i>versus</i> nietigheid wegens benadeling	64
2.1 Minderjarigen	65
2.1.1 In de regel bewijs van benadeling vereist	65
2.1.2 Nietigheid rechtens voor machtigingbehoevende rechtshandelingen	66
2.2 Beschermde meerderjarigen	67
D. Bekwaamheid raakt de openbare orde	67
<u>Afdeling 3 De bekwaamheid van rechtspersonen</u>	68
A. Genotsbekwaamheid	68
1. Principe	68
2. Uitzonderingen	69
2.1 Uit zijn aard	69
2.2 Gesteld bij wet	69
2.3 Voortvloeiend uit het doel	69
B. Handelingsbekwaamheid	71

HOOFDSTUK 3

RECHTSHANDELINGEN	73
<u>Afdeling 1 Inleiding</u>	73
<u>Afdeling 2 Geldigheid van rechtshandelingen</u>	75
A. Geldigheidsvereisten	76
1. Handelingsbekwaamheid	76
2. De rechtshandeling moet beantwoorden aan de werkelijke wil van degene die haar stelt (toestemming)	77
2.1 Wilsleer <i>versus</i> vertrouwensleer	77
2.2 Verstoring van het bewustzijn of wilsvermogen	79

2.3 Wilsgebreken	79
2.3.1 Dwaling	80
2.3.2 Bedrog	81
2.3.3 Geweld	81
2.3.4 Misbruik van omstandigheden	82
3. De inhoud van de rechtshandeling (voorwerp)	82
4. Een individuele rechtvaardiging, de determinerende beweegredenen van de rechtshandeling voor het rechtssubject (oorzaak)	83
B. Conformiteit van de rechtshandeling met dwingende rechtsregelingen. Onderscheid tussen dwingend en aanvullend recht ..	85
C. Organisatie van de controle op de geldigheid van de rechtshandeling ..	86
<u>Afdeling 3 Nietigheid van rechtshandelingen</u>	88
A. De nietige rechtshandeling bestaat tot zolang ze niet werd vernietigd ..	88
B. Gevolgen van de nietigverklaring	89
1. Voor de partijen	89
1.1 Principe	89
1.2 Gunstregeling voor handelingsonbekwamen	89
2. Voor derden	91
C. Onderscheid tussen relatieve en absolute nietigheid	93
<u>Afdeling 4 Tegenwerpelijheid van rechtshandelingen</u>	95
A. Het beginsel van de relativiteit van de rechtshandelingen	95
B. Relativering	97
1. Het bestaan van de rechtshandeling dringt zich als feit op aan derden	97
2. Derden moeten subjectieve rechten respecteren en te goeder trouw handelen	97
3. Rechtshandelingen maken feitelijke gegevens uit die de toepassing van andere rechtsregels voor derden kunnen beïnvloeden	99
C. Bijkomende voorwaarden voor de tegenwerpelijheid: diverse publiciteitsvoorschriften	100
1. Registratie in een centraal register	100
2. Publicatie in (de bijlagen bij) het Belgisch Staatsblad	101
3. Mededeling van een akte bij aangetekende brief	101
4. Betekening van een akte of vonnis	102
5. Overschrijving van een akte op het bevoegde kantoor van de AAPD ..	102
<u>Afdeling 5 Vertegenwoordiging bij rechtshandelingen</u>	103
A. Maatschappelijke functie. Begrippen	103
B. Grondslagen van vertegenwoordigingsbevoegdheid	104
1. Een rechtshandeling	105

2. Een gerechtelijke beslissing	105
3. De wet	106
C. De toerekening van rechtsgevolgen bij vertegenwoordiging	107
1. Basisregels	107
1.1 Binnen de perken van de vertegenwoordigingsbevoegdheid	107
1.2 Zonder vertegenwoordigingsbevoegdheid of buiten de perken daarvan	108
2. Uitzonderingen	109
2.1 De schijnvertegenwoordiging	109
2.1.1 Historische evolutie	109
2.1.2 Actuele wettelijke regeling	110
2.2 Niet-tegenwerpelijkheid van interne beperkingen van de wettelijke vertegenwoordigingsbevoegdheid van organen in nv, bv en vzw	111
<u>Afdeling 6</u> De vorm van rechtshandelingen	112
A. Het beginsel van het consensualisme <i>versus</i> het formalisme	112
B. Soorten wilsuïting	112
C. Soorten vormen	113
1. De akte	113
1.1 Authentieke akte	113
1.1.1 Begrip en actoren	113
1.1.2 Wettelijke bewijswaarde	114
1.1.3 Nadeel: kosten	114
1.1.4 Voordeel: uitvoerbare kracht	115
1.2 Onderhandse akte	115
1.2.1 Begrip	115
1.2.2 Bijzondere vormvereisten voor het gebruik als bewijsmiddel	115
1.2.3 Wettelijke bewijswaarde	116
2. Andere vormen dan akten	117
D. De functie van de vorm	117
1. Vormen vereist voor de geldigheid van de rechtshandeling	118
2. Vormen gebruikt met het oog op de bewijslevering	118
2.1 Bewijs van materiële handelingen en rechtsfeiten	120
2.2 Bewijs van rechtshandelingen	120
3. Vormen gebruikt met het oog op de tegenwerpelijkheid aan derden van de rechtshandeling	121
4. Vormen gebruikt met het oog op de bescherming van de consument	121

<u>Afdeling 7</u> Soorten rechtshandelingen	122
A. Naar het aantal betrokken personen	123
B. Naar de invloed op de subjectieve rechten	124
C. Consensuele, vormelijke en zakelijke rechtshandelingen	125
D. Toetreding tot juridische instellingen <i>versus</i> open rechtshandelingen	126
E. Naar de invloed op het vermogen	127

HOOFDSTUK 4

AANSPRAKELIJKHEID	129
------------------------------------	-----

<u>Afdeling 1</u> Begrip en situering	129
---	-----

<u>Afdeling 2</u> Soorten aansprakelijkheid	130
---	-----

A. Onderscheid strafrechtelijke en burgerrechtelijke aansprakelijkheid	130
B. Onderscheid contractuele en buitencontractuele aansprakelijkheid	130
1. Begrippen en belang van het onderscheid	130
2. De problematiek van de samenloop	131
2.1 Het samenloopverbod op basis van het ‘stuwadoorsarrest’	131
2.2 Uitzondering op het samenloopverbod	132
C. Onderscheid enkelvoudige en samengestelde aansprakelijkheid	133
D. Onderscheid schuldaansprakelijkheid en objectieve aansprakelijkheid	134

<u>Afdeling 3</u> Grondslagen van extracontractuele aansprakelijkheid	134
---	-----

A. Schuldaansprakelijkheid	135
1. Objectieve component: de fout	135
1.1 Overtreding van een wettelijke gedragsnorm of de zorgvuldigheidsnorm	136
1.2 Mechanismen die persoonlijke aansprakelijkheid beperken	137
2. Subjectieve component: de toereken(ingsvat)baarheid of schuldbekwaamheid	138
2.1 Onmondige kinderen	139
2.2 Geestesgestoorden	139
2.3 Rechtspersonen	140
3. Vermoedens van aansprakelijkheid	141
3.1 Aansprakelijkheid van de ouders voor de schade aangericht door hun minderjarige kinderen	141
3.2 Aansprakelijkheid van onderwijzers en ambachtslieden voor schade aangericht door leerlingen en leerjongens onder hun toezicht	143
B. Objectieve (of foutloze) aansprakelijkheid	144
1. Schuldloze aansprakelijkheid: aansprakelijkheid voor eigen niet- toerekenbaar gedrag	144

2. Aansprakelijkheid voor eigen (niet on)rechtmatige daden	145
2.1 Toegelaten inbreuken op zakelijke rechten	145
2.2 Rechtmatige overheidsdaden	145
2.3 Bepaalde bijzondere gevaarlijke activiteiten	146
3. Risico-aansprakelijkheid	146
3.1 Dieren	146
3.2 Zaken die een bijzonder gevaar opleveren	147
3.2.1 Instortend gebouw	147
3.2.2 Gebrekkige zaak	148
3.3 De persoon als risicofactor	149
<u>Afdeling 4</u> Schade	150
<u>Afdeling 5</u> Causaal verband	151
A. Equivalentielee <i>versus</i> theorie van de adequate oorzaak	152
B. Samenloop van oorzaken	153
1. Pluraliteit van daders	153
1.1 Meerdere personen hebben samen eenzelfde fout begaan	153
1.2 Meerdere personen hebben verschillende fouten begaan	153
1.3 Voordelen voor de schadelijder	154
2. Fout van het slachtoffer en fout van de dader	154
3. Fout en toevallig feit	155
<u>Afdeling 6</u> Gevolgen van de extracontractuele aansprakelijkheid	155
HOOFDSTUK 5	
RECHTSMISBRUIK	157
<u>Afdeling 1</u> Beperking van de uitoefening van subjectieve rechten	157
A. Wettelijke beperkingen	157
B. De zorgvuldigheidsnorm	158
C. Rechtsmisbruik	158
<u>Afdeling 2</u> Ontwikkeling van de leer van het rechtsmisbruik	159
A. Traditionele criteria	159
B. Mijlpaalarrest van het Hof van Cassatie	160
C. Wettelijke omschrijving van (het verbod van) rechtsmisbruik	161
<u>Afdeling 3</u> Gevolgen van rechtsmisbruik	162
HOOFDSTUK 6	
SUBJECTIEVE RECHTEN	165
<u>Afdeling 1</u> Begrip en nut	165
A. Begrip	165
B. Nut	165

<u>Afdeling 2</u> Indeling van de subjectieve rechten volgens het rechtsobject . . .	166
A. Politieke en burgerlijke rechten	166
B. Patrimoniale en extrapatrimoniale rechten	166
1. Patrimoniale rechten	167
1.1 Zakelijke rechten	168
1.1.1 Het eigendomsrecht	168
1.1.2 De mede-eigendom	170
1.1.3 Zakelijke gebruiksrechten	171
1.1.4 Zakelijke zekerheden	172
1.2 Vorderingsrechten	175
1.3 Intellectuele rechten	175
1.4 Het onderscheid tussen zakelijke rechten en vorderingsrechten	177
2. Extrapatrimoniale rechten	178
2.1 Persoonlijksrechten	178
2.2 Familierechten	178

HOOFDSTUK 7

DUURZAME ONTWIKKELING	179
<u>Afdeling 1</u> Internationaal kader	179
<u>Afdeling 2</u> Federaal juridisch kader	182
A. Federale beleidsvisie op lange termijn	184
B. Actoren op federaal niveau	186
1. Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling	186
2. Interdepartementale Commissie voor Duurzame Ontwikkeling	188
3. Het Federaal Planbureau en zijn Taskforce Duurzame Ontwikkeling	188
4. De Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling	189
5. De Cellen Duurzame Ontwikkeling van elke FOD	189
C. Federale plannen en rapporten inzake duurzame ontwikkeling	190
D. Duurzame ontwikkelingseffectbeoordeling via voorafgaande regelgevingsimpactanalyse	194
<u>Afdeling 3</u> Vlaams juridisch kader	196
<u>Afdeling 4</u> Organisaties en burgers procederen voor het klimaat: de Klimaatzaken als voorbeeld	197
<u>Afdeling 5</u> Duurzaamheid aan de UGent en in de rechtenopleiding	200

DEEL III
DE PROFESSIONELE ACTOREN IN HET RECHT 203

HOOFDSTUK 1

DE MAGISTRAAT 207

HOOFDSTUK 2

HET GERECHTSPERSONEEL 211

Afdeling 1 De griffier 211

Afdeling 2 De referendaris 212

Afdeling 3 De parketjurist 213

HOOFDSTUK 3

DE ADVOCaat 215

HOOFDSTUK 4

DE GERECHTSDEURWAARDER 217

HOOFDSTUK 5

DE NOTARIS 219

HOOFDSTUK 6

DE BEDRIJFSJURIST 221

HOOFDSTUK 7

DE OVERHEIDSJURIST 223

HOOFDSTUK 8

DE JURIST *IN ACADEMIA* 225

DEEL IV
KENNISMAKING MET HET BURGERLIJK PROCESRECHT 227

HOOFDSTUK 1

INLEIDING 229

HOOFDSTUK 2

BRONNEN VAN BURGERLIJK PROCESRECHT	241
<u>Afdeling 1</u> Grondwet	241
<u>Afdeling 2</u> Gerechtelijk Wetboek	241
<u>Afdeling 3</u> Bijzondere wetgeving	243
<u>Afdeling 4</u> Algemene beginselen van behoorlijke procesvoering	244
A. Recht van toegang tot de rechter	245
B. Hoer en wederhoor – Rechten van verdediging	247
C. Onpartijdigheid van de rechter	248
D. Onafhankelijkheid van de rechter	250
E. Motivering van de uitspraak	251
F. Redelijke termijn	253
G. Beschikkingsbeginsel – Partijautonomie	253
<u>Afdeling 5</u> Rechtspraak	259
<u>Afdeling 6</u> Rechtsleer	261
<u>Afdeling 7</u> Internationaal en supranationaal recht	262
<u>Afdeling 8</u> Gebruiken	263

HOOFDSTUK 3

ORGANISATIE EN BEVOEGDHEID VAN DE INTERNRECHTELIJKE RECHTSCOLLEGES	265
<u>Afdeling 1</u> Algemeen	265
<u>Afdeling 2</u> Organisatie en bevoegdheid van de rechtscolleges van de rechterlijke macht	266
A. Inleiding	266
B. Vrederecht	275
C. Politierechtbank	277
D. Rechtbank van eerste aanleg	279
1. Burgerlijke rechtbank	281
2. Familie- en jeugdrechtbank	282
3. Correctionele rechtbank	284
4. Strafitvoeringsrechtbank	284
5. Beslagrechter	285
E. Arbeidsrechtbank	286
F. Ondernemingsrechtbank	288
G. Arrondissementsrechtbank	292
H. Voorzitter van de rechtbank	293
I. Hof van assisen	294
J. Hof van beroep	294

K. Arbeidshof	296
L. Hof van Cassatie	297
M. Openbaar Ministerie	299
N. Hoge Raad voor de Justitie	303
O. Instituut voor gerechtelijke opleiding	305
P. Adviesraad van de magistratuur	306

HOOFDSTUK 4

RECHTSPLEGING	307
<u>Afdeling 1</u> Voorwaarden voor de rechtsvordering	307
<u>Afdeling 2</u> Soorten vorderingen	310
<u>Afdeling 3</u> Inleiding van de vordering	312
<u>Afdeling 4</u> Inleidende zitting	314
<u>Afdeling 5</u> Het in staat stellen van de zaak	315
<u>Afdeling 6</u> Rechtsdag	317
<u>Afdeling 7</u> Beraad en uitspraak	318
<u>Afdeling 8</u> Rechtsmiddelen	322
A. Verzet	323
B. Hoger beroep	324

HOOFDSTUK 5

GEDWONGEN TENUITVOERLEGGING	327
<u>Afdeling 1</u> Inleiding	327
<u>Afdeling 2</u> Verhaalsexecutie	332

DEEL V

RECHTSTERMINOLOGIE	339
---------------------------------	-----

TOELICHTING	341
--------------------------	-----

HOOFDSTUK 1

300 JURIDISCHE BASISBEGRIPPEN IN HET NEDERLANDS, FRANS, ENGELS EN DUIJS	343
--	-----

HOOFDSTUK 2

RECHTSTERMINOLOGIE NEDERLANDS-FRANS	359
--	-----

DEEL I

WAT IS RECHT?

HOOFDSTUK 1

HET RECHT ALS EEN GEHEEL VAN GEDRAGSREGELS

AFDELING 1 ENKELE DEFINITIES

1. Een *universeel aanvaarde definitie* van het recht *bestaat niet*. De omschrijving die aan het begrip wordt gegeven en de rol die het speelt, verschillen van maatschappij tot maatschappij.

In de landen van continentaal West-Europa die een rechtsstelsel hebben dat is afgeleid van of sterk beïnvloed werd door het Franse of Duitse recht, bestaat er echter een vrij grote eensgezindheid omtrent de functie en de inhoud van het begrip recht.

2. Hoewel er onderlinge verschillen en afwijkende meningen zijn, leggen ook de meeste Belgische auteurs die het recht op positiefrechtelijke wijze omschrijven, de nadruk op een aantal *centrale punten*, zoals uit de hierna geciteerde definities blijkt:

- W. Delva: ‘Een geheel van voorschriften (normen), opgelegd door een bepaald maatschappelijk gezag, met het oog op een zekere (in de zin van rechtszekere) maatschappelijke ordening in rechtvaardigheid. (Hierbij is het onverschillig of die voorschriften al dan niet gelden, of al dan niet afdwingbaar zijn).¹
- M. Storme en M.E. Storme: ‘Het recht is een samenhangend geheel van activiteiten waarin volgens bepaalde procedures aan de hand van regels of andere modellen gepoogd wordt een juiste ordening te brengen in het geheel van de maatschappelijke verhoudingen, en waarbij men erin slaagt deze juiste ordening ook in zekere mate effectief af te dwingen op een geordende wijze.’²
- D. Simoens: ‘Het recht is een geheel van gedragsregels, die tot ordening van het maatschappelijk leven door de staat worden opgelegd en waarvan de naleving door de overheid wordt gesanctioneerd.’³
- B. De Grootte, D. Bruloot en R. de Corte: ‘Volgens de klassieke rechtsopvatting wordt het recht omschreven als een geheel van gedragsregels, die de overheid

1 W. DELVA, *Algemene Beginselen van het Recht*, I, Brussel, Story-Scientia, 1975, 3.

2 M. STORME en M.E. STORME, *Algemene inleiding tot het recht*, Antwerpen, Kluwer, 1989, 24.

3 D. SIMOENS, *Algemene Inleiding tot het Recht*, Brugge, die Keure, 1992, 1.

heeft uitgewerkt en bindend oplegt aan de burgers ter bescherming van vitale maatschappelijke belangen', (...) 'niet alleen gedragsregels, maar ook handhavingsregels, die zich kunnen uitdrukken in het oprichten van instellingen en een arsenaal voorschriften over de wijze waarop die gedragsregels gehandhaafd moeten worden.'⁴

- M. Van Hoecke en B. Bouckaert: 'In één zin is het recht te definiëren als de geïnstitutionaliseerde ordening van het menselijke handelen in de samenleving. Of nog: het recht is het geheel van afdwingbare regels die het menselijke handelen in de samenleving ordenen.'⁵
- G. Martyn, R. Devloo en Y. Jorens omschrijven het recht als 'een rationeel opgebouwd geheel van precies afgelijnde begrippen en normen waaraan van overheidswege opgelegde, minstens van overheidswege erkende, sancties kleven, die langs (evenzeer genormeerde) instellingen kunnen afgedwongen worden en waarvan de bedoeling is de orde in de samenleving te organiseren, te handhaven of te herstellen.'⁶
- E. Lanckswert: 'Zeer algemeen kan recht worden omschreven als een geheel van regels, beslissingen en praktijken gericht op het ordenen van de menselijke betrekkingen en de samenleving.'⁷

A. OBJECTIEF RECHT *VERSUS* SUBJECTIEVE RECHTEN

3. Het recht als geheel van gedragsregels met de specifieke kenmerken zoals hierboven geschetst, noemt men het **objectief recht** (*le droit objectif*).

De juridische gedragsnorm heeft een hypothetische structuur. Aan bepaalde algemeen omschreven feiten worden bepaalde algemeen omschreven gevolgen

---

4 R. DE CORTE, B. DE GROOTE en D. BRULOOT, *Privaatrecht in hoofdlijnen*, I, *Inleiding tot het recht*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2017, 10-11, nr. 12. Deze auteurs omschrijven recht niet alleen in een rechtspositivistische opvatting, maar wijzen ook op de mogelijke functionele, inhoudelijke en rechtseconomische benadering van het recht. In latere edities plaatsen zij het 'klassieke recht', een piramidaal geordend geheel met logisch en consistent gestructureerde regels, naast de ontwikkeling van het 'huidige recht' dat vorm krijgt op basis van de sociale menswetenschappen, met verwijzing naar het instrumentalistische karakter van het moderne recht en de verdere ontwikkeling van het verzekeringsmechanisme en de welvaartsstaat (R. DE CORTE, B. DE GROOTE en D. BRULOOT, *Privaatrecht in hoofdlijnen*, I, *Inleiding tot het recht*, Leuven, LeA Uitgevers, 2022, 16 e.v., nrs. 16 e.v.).

5 M. VAN HOECKE en B. BOUCKAERT, *Inleiding tot het recht in Studie Juri*, Leuven/Den Haag, Acco, 2022, 37.

6 G. MARTYN, R. DEVLOO en Y. JORENS, *Kennismaking met recht en rechtspraktijk*, Brugge, die Keure, 2020, 6.

7 E. LANCKSWERT, *Menselijke kracht in het recht. Een ontwikkelingsgerichte visie op het recht en de rechtspraktijk*, Brussel, Larcier, 2014, 184.

gekoppeld voor degene tot wie de norm zich richt. Om de norm toe te passen op concrete feiten, moet men nagaan of die feiten beantwoorden aan de in de norm beschreven hypothese. Wanneer dit het geval is, duidt de norm aan welke rechtsgevolgen voortvloeien uit de bedoelde feiten.

4. **Subjectieve rechten** (*les droits subjectifs*) zijn juridisch bekrachtigde aanspraken en bevoegdheden die een rechtssubject op bepaalde zaken of jegens bepaalde personen kan uitoefenen om zijn doelstellingen te verwezenlijken.

B. PUBLIEKRECHT *VERSUS* PRIVAATRECHT

5. Het **publiekrecht** (*le droit public*) regelt de organisatie en het functioneren van de overheid en bepaalt de *rechtsverhoudingen tussen de verschillende overheden en tussen de overheid en de burgers*.⁸ Het grondwettelijk recht, het bestuursrecht, het strafrecht, het fiscaal recht en het socialezekerheidsrecht maken er onder meer deel van uit. Het gaat traditioneel om een verticale rechtsverhouding, waarin de overheid sterker staat dan de burger, die het staatsgezag moet ondergaan. In dit boek wordt er niet verder op ingegaan, nu de basisbegrippen van publiek recht in het opleidingsonderdeel Staatsrecht worden behandeld.

6. Het **privaatrecht** (*le droit privé*) bevat rechtsregels die de private *rechtsverhoudingen tussen de burgers onderling* regelen. Het gaat hier klassiek om horizontale rechtsverhoudingen tussen gelijken. Traditionele domeinen van privaatrecht zijn bv. het personenrecht, familierecht, huwelijksvermogensrecht, erfrecht, goederenrecht, verbintenissenrecht, handelsrecht...

Uit de omschrijving van de bronnen van recht in artikel 1.1 van het Burgerlijk Wetboek blijkt dat de wetgever het ‘privaatrecht’ ruimer acht dan het ‘burgerlijk recht’ zoals geregeld in de onderscheiden boeken van het Burgerlijk Wetboek.

1. BRONNEN VAN BELGISCH PRIVAATRECHT

7. De belangrijkste bron van Belgisch burgerlijk recht is het **Burgerlijk Wetboek** (*le Code civil*). Het dateert van 21 maart 1804 en werd al door Napoleon ingevoerd.

8. Voor een basiswerk, zie J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Belgisch Publiekrecht*, II dln., Brugge, die Keure, 2015, 1549 p.

De Napoleontische codex bevatte drie boeken en is in die hoofdstructuur meer dan 200 jaar ongewijzigd gebleven:

- Boek I. Personen;
- Boek II. Goederen en verschillende beperkingen van eigendom;
- Boek III. Op welke wijze eigendom verkregen wordt.

8. In de voorbije twee eeuwen is het privaatrecht inhoudelijk sterk geëvolueerd ingevolge tal van wetwijzigingen (zowel binnen⁹ als buiten het BW), maar ook door evoluties in rechtspraak en rechtsleer. Onder impuls van minister van Justitie Koen Geens is met ingang van 1 november 2020 een nieuwe structuur voor het Burgerlijk Wetboek met negen boeken ingevoerd.

Sinds die datum draagt het Burgerlijk Wetboek van 21 maart 1804 het opschrift ‘oud Burgerlijk Wetboek’ (hierna: oud BW). We spreken *niet* over het ‘*nieuw* Burgerlijk Wetboek’; het resultaat van de laatste codificatie is het ‘Burgerlijk Wetboek’ (BW).

9. Het oud BW (met boeken genummerd in Romeinse cijfers) en het BW (met boeken genummerd in Arabische cijfers) zullen nog vele jaren naast elkaar blijven bestaan. De onderscheiden boeken treden immers stapsgewijs in werking en de codificatieoefening is nog niet voltooid.

Het achtste boek met bewijsrecht was het eerste boek van het Burgerlijk Wetboek dat wettelijk vorm en inhoud heeft gekregen en al op 1 november 2020 in werking is getreden.¹⁰ Boek 3 met goederenrecht werd van kracht op 1 september 2021.¹¹ Het relatievermogensrecht (titel 3 van boek 2) en het erfrecht met schenkingen en testamenten (boek 4) zijn samen op 1 juli 2022 in werking getreden.¹² De algemene bepalingen (boek 1)¹³ en het verbintenissenrecht (boek 5)¹⁴ zijn sinds 1 januari 2023 van kracht. Met de wet van 28 april 2022 die boek 5 invoerde, werd ook de

---

9 De wethistorische ontwikkeling van alle bepalingen die het (oud) BW in 2004 bevatte, is tweetalig weergegeven in D. HEIRBAUT en G. BAETEMAN (red.), *Cumulative editie van het Burgerlijk Wetboek*, II dln., Gent, TPR, 2004, 2263 p.

10 Art. 2, 3 en 75 wet 13 april 2019 tot invoering van een Burgerlijk Wetboek en tot invoering van boek 8 “Bewijs” in dat Wetboek, *BS* 14 mei 2019, 46353.

11 Art. 2 en 39 wet 4 februari 2020 houdende boek 3 “Goederen” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 17 maart 2020, 15753.

12 Art. 2 en 66 wet 19 januari 2022 houdende boek 2, titel 3, “Relatievermogensrecht” en boek 4 “Nalatenschappen, schenkingen en testamenten” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 14 maart 2022, 19772.

13 Art. 2 en 5 wet 28 april 2022 houdende boek 1 “Algemene bepalingen” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 1 juli 2022, 54079.

14 Art. 2 en 65, eerste lid wet 28 april 2022 houdende boek 5 “Verbintenissen” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 1 juli 2022, 54082. Zie daaromtrent I. CLAEYS en T. TANGHE, *Nieuw algemeen contractenrecht. Handboek*, Antwerpen-Gent-Cambridge, Intersentia, 2023, 966 p.

nummering van vier van de laatste vijf boeken gewijzigd, om de buitencontractuele aansprakelijkheid een plaats te geven in een afzonderlijk boek. De structuur ziet er thans als volgt uit¹⁵:

- boek 1. Algemene bepalingen;
- boek 2. Personen, familie en relatievermogensrecht;
- boek 3. Goederen;
- boek 4. Nalatenschappen, schenkingen en testamenten;
- boek 5. Verbintenissen;
- boek 6. Buitencontractuele aansprakelijkheid;
- boek 7. Bijzondere overeenkomsten;
- boek 8. Bewijs;
- boek 9. Zekerheden;
- boek 10. Verjaring.

In het personen- en familierecht moet een gecoördineerde hervormingsoefening nog van start gaan.

10. Lang niet alle regels van Belgisch privaatrecht zijn terug te vinden in het oud Burgerlijk Wetboek en het Burgerlijk Wetboek. Tal van private rechten en plichten liggen vervat in **bijzondere wetten** (*les lois particulières*) die thans onder de algemene bepalingen van het BW als afzonderlijke bron van recht worden genoemd (art. 1.1, eerste lid BW). Het gaat onder meer om materies die:

- behoren tot de bevoegdheid van de federale overheid maar (nog) niet zijn gecodificeerd, bv. de verschillende wetten inzake beroepen (voor ambachtslieden, architecten, bedrijfsjuristen, landmeters-experten, notarissen en vastgoedmakelaars);
- behoren tot de bevoegdheid van de federale overheid, maar buiten het BW zijn gecodificeerd, zoals het Wetboek van de Belgische nationaliteit en Boek VI inzake marktpraktijken en consumentenbescherming in het Wetboek van economisch recht;
- behoren tot de bevoegdheid van de gemeenschappen, zoals het jeugdbeschermingsrecht en delen van het adoptierecht;
- behoren tot de bevoegdheden van de gewesten, zoals begraafplaatsen en lijkbezorging, bescherming van het leefmilieu en wonen.¹⁶

¹⁵ Art. 61 wet 28 april 2022 houdende boek 5 “Verbintenissen” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 1 juli 2022, (54082) 54120.

¹⁶ Zie het geannoteerde wetboek M. DAMBRE en G. VERSCHULDEN (hoofdred.), *Burgerlijk recht. Bijzondere wetgeving*, die Keure, 2022-23, 1444 p.

2. VERVAGING VAN KLASSIEKE ONDERSCHIEDEN

2.1 Publiek- en privaatrecht

11. Het traditionele onderscheid tussen het publiekrecht, dat integraal de openbare orde raakt, en het privaatrecht, dat van oudsher een aanvullend karakter heeft, is sterk vervaagd. Daar zijn verschillende oorzaken en uitingen van. De rechtsbronnen van het privaatrecht zijn mettertijd steeds verder geïnternationaliseerd en geëuropeaniseerd, terwijl de nationale regelgeving is aangevuld met of vervangen door regionale regels. Als resultaat daarvan is een *meergelaagde rechtsorde*¹⁷ ontstaan, die veel complexer is dan vroeger.

Tegelijk gebruikt de overheid zelf meer en meer private instrumenten bij de uitwerking en handhaving van haar beleid.

Maar bovenal stellen we vast dat een groot aantal nieuwe rechtsregels die de verhoudingen tussen burgers onderling regelen een dwingend karakter hebben gekregen, ter bescherming van de zwakkere partij. Overigens is het ook zo dat ook een aantal behouden klassieke regels van privaatrecht de openbare orde raken.

2.2 Materieel en formeel recht

12. Regels van **materieel recht** (*le droit matériel*) betreffen de *inhoud* van de gedragsregels die voor rechtssubjecten rechten en plichten met zich meebrengen.

13. Regels van **formeel recht** (*le droit procédural*) betreffen de *handhaving* van het materieel recht. Formeel recht heeft een secundaire, ondersteunende functie. Rechtshandhaving is pas aan de orde ingeval gedragsregels worden miskend en de vraag rijst naar de afdwinging van subjectieve rechten. Dit gebeurt door toepassing van het *procesrecht*.

14. Ook het klassieke onderscheid tussen materieel en formeel recht is mettertijd steeds sterker vervaagd. Zo heeft het procesrecht niet alleen publieke maar ook burgerlijke aspecten en maakt Deel IV van dit boek duidelijk dat ook de Grondwet en internationale instrumenten bronnen zijn van het actueel Belgisch burgerlijk procesrecht. Bovendien bevat het Gerechtelijk Wetboek niet alleen regels om een geschil te laten beslechten door een rechter na inleiding van een

---

17 W. VAN GERVEN en S. LIERMAN, *Algemeen deel. Veertig jaar later in Beginselen van Belgisch privaatrecht*, Mechelen, Kluwer, 2010, 23, nr. 6.

geding, ook alternatieve vormen van geschiloplossing, zowel binnen als buiten de gerechtelijke procedure, worden erin geregeld. In essentie zijn die gebaseerd op onderhandelingen tussen partijen.

C. RECHTSFEITEN, RECHTSHANDELINGEN EN RECHTSGEVOLGEN

15. **Rechtsfeiten** (*les faits juridiques*) zijn feiten waaraan de rechtsregel gevolgen verbindt.

Rechtshandelingen (*les actes juridiques*) zijn in vorige edities van dit boek omschreven als menselijke wilsverklaringen waaraan het recht rechtsgevolgen verbindt en die gesteld worden om deze rechtsgevolgen mee te brengen.

Thans is het begrip rechtshandeling wettelijk gedefinieerd als de wilsuiting waarbij een of meer personen de bedoeling hebben om rechtsgevolgen te doen ontstaan (art. 1.3, eerste lid BW).

Rechtsgevolgen (*les effets juridiques – les conséquences juridiques*) zijn gevolgen die het recht koppelt aan feiten die beantwoorden aan de hypothese die in de norm vervat ligt.

AFDELING 2 CENTRALE ELEMENTEN IN HET BEGRIP RECHT

16. Ondanks de verschilpunten zijn er een aantal elementen die in de meeste (positiefrechtelijke) definities van het recht terugkomen. Het gaat over een geheel van gedragsregels. Deze gedragsregels worden opgelegd door de maatschappij. Zij beogen de ordening van de maatschappij. De overtreding ervan wordt gesanctioneerd.

Op deze punten wordt hierna kort ingegaan.

A. EEN GEHEEL VAN GEDRAGSREGELS MET BIJKOMENDE INSTITUTIONELE VOORSCHRIFTEN

17. Rechtsregels verschillen fundamenteel van natuurwetten en wetenschappelijke regels. Deze laatste geven de werkelijkheid op een of ander punt weer. *Rechtsregels* daarentegen *schrijven een gedragswijze voor*. Zij formuleren een bevel of een verbod. Zij bepalen hoe het moet, niet hoe het is.

18. Hoewel de rechtsregel normalerwijze een bevel of verbod inhoudt, is de intensiteit van dit bevel of verbod uiteenlopend.

a. Op de eerste plaats is de toepasbaarheid van de rechtsregel in bepaalde gevallen afhankelijk van de wil van de burger zelf. Sommige rechtsregels zijn slechts van toepassing op diegene die dit zelf wil door gebruik te maken van een bepaalde juridische instelling. Zo gelden de plichten van de echtgenoten enkel voor diegenen die beslissen te huwen. Wie geen koopcontract sluit, wordt niet beïnvloed door de regelen inzake de koopovereenkomst. Andere rechtsregels gelden ongetwijfeld voor iedereen (bv. strafrecht).

b. Verder is er het onderscheid tussen aanvullend recht, dwingend recht en regels die de openbare orde raken (zie ook *infra* randnrs. 86-90).

Sommige juridische normen hebben een *imperatief* karakter. Het gaat om bepalingen die van **dwingend recht** (*le droit impératif*) zijn of zelfs de **openbare orde** (*l'ordre public*) raken: men kan er niet (op geldige wijze) van afwijken (art. 1.3, derde lid BW). Dit is het geval voor het publiekrecht en voor de meeste delen van het personen- en familierecht, dat nochtans onderdeel is van het privaatrecht.

Andere normen hebben een *suppletief* karakter. Het gaat om bepalingen van **aanvullend recht** (*le droit supplétif*): men kan zelf geldig een afwijkende regeling bedingen die voorrang heeft op de wijze waarop de wet dezelfde rechtsverhouding reguleert. Zo zijn de wettelijke regels inzake verbintenissen uit boek 5 van het BW principieel¹⁸ enkel van toepassing indien de partijen zelf geen andere afspraken hebben gemaakt. Is dit wel het geval, dan primeert de tussen de partijen bedongen regeling.

---

¹⁸ De wet bepaalt met zoveel woorden dat de bepalingen van boek 5 van aanvullend recht zijn, tenzij uit de tekst of de draagwijdte ervan blijkt dat ze geheel of gedeeltelijk een karakter van dwingend recht of van openbare orde hebben (art. 5.3, tweede lid BW).

19. Gedragsregels zijn de kern van het objectief recht. Dit objectief recht omvat naast gedragsregels echter ook een aantal *bijkomende voorschriften die het nodige institutioneel en begripsmatig kader* vormen voor de formulering en de toepassing van de eigenlijke gedragsregels en die de afdwinging ervan verzekeren (grondwettelijke, administratieve en gerechtelijke organisatie, niet-normatieve begripsomschrijvingen).

B. RECHTSREGELS WORDEN OPGELEGD DOOR DE MAATSCHAPPIJ

20. Er zijn meerdere soorten gedragsregels: morele, juridische, religieuze, sportieve... Rechtsregels onderscheiden zich van andere gedragsregels doordat zij hun gelding ontleen aan de wil van de maatschappij.

In maatschappijen met een minder ontwikkeld rechtsstelsel kan deze wil in belangrijke mate blijken uit een gewoonte, een constant gedragspatroon van de leden van de gemeenschap. In meer moderne maatschappijvormen daarentegen wordt de opdracht om rechtsregelen te formuleren en aan de gewijzigde omstandigheden aan te passen, toevertrouwd aan bijzondere wetgevende organen. In België bv. worden op federaal niveau wetten uitgevaardigd door het parlement, terwijl de uitvoerende macht o.m. in koninklijke besluiten nadere regelen bepaalt voor de toepassing van de wetten.

C. HET DOEL VAN RECHTSREGELS: EEN KWALITATIEVE ORDENING VAN DE MAATSCHAPPIJ

21. Het doel van de rechtsregels is de ordening van de samenleving te verzekeren. Dit vereist op de eerste plaats dat een evenwicht wordt verzekerd tussen de conflicterende belangen van de verschillende leden van de maatschappij. Dit evenwicht kan enkel worden gerealiseerd door, in het algemeen belang, beperkingen op te leggen aan eenieders vrijheid.

22. Verder moet vorm worden gegeven aan de in vele opzichten onontbeerlijke samenwerking tussen de leden van de maatschappij. Geleidelijk aan zijn op deze wijze politieke, administratieve en gerechtelijke instellingen ontstaan die tot taak hebben rechtsregels te formuleren, toe te passen en te handhaven. Langs vennootschappen en verenigingen allerhande wordt vormgegeven aan samenwerking op een ander vlak dan de organisatie van de maatschappij als dusdanig.

23. De kwaliteit van de maatschappijordening die het recht beoogt, is in vele opzichten afhankelijk van de kwaliteit van de gehanteerde rechtsregelen. Deze moeten rechtszekerheid bieden, rechtvaardig en doeltreffend zijn.

1. RECHTSZEKERHEID

24. Een duurzame maatschappelijke ordening kan enkel worden bereikt indien de juridische regels voldoende **rechtszekerheid** (*la sécurité juridique*) bieden. Hiervoor moeten de rechtsregels voldoen aan een aantal technisch-juridische eisen.

Goed recht impliceert o.m. *voorspelbaarheid* van de gedragsregel: de burger moet voldoende mogelijkheden hebben om vooraf precies te weten welk gedrag van hem wordt verwacht.

Recht wordt bij voorkeur ook gekenmerkt door zijn relatieve *vastheid*. Veranderen de rechtsregels te frequent, dan komt meteen de voorspelbaarheid ervan in het gedrang.

Algemeenheid is een derde facet van de rechtszekerheid. Kenmerkend voor een regel is dat deze niet beperkt blijft tot één enkel geval, maar een zekere algemene draagwijdte heeft. Dit is ook zo voor rechtsregels. Deze beogen van toepassing te zijn op alle of een aantal gelijkaardige concrete gevallen. Zij zijn dan ook meestal abstract geformuleerd. Hoe meer er specifieke regels gelden voor beperkte categorieën van gevallen, hoe moeilijker het recht kenbaar en voorspelbaar is.

De regels uit een bepaald deel van het recht moeten ten slotte *onderling consistent* zijn met de regels uit een ander deel van het recht. Het gevaar op tegenstrijdigheden neemt uiteraard toe naarmate de complexiteit van het recht toeneemt.

2. RECHTVAARDIGHEID

25. Recht is ook enkel aanvaardbaar indien de maatschappelijke ordening die het invoert, inhoudelijk aanvaardbaar, rechtvaardig, is.

Wat rechtvaardig is of niet, is in ruime mate afhankelijk van maatschappelijke en filosofische opvattingen. De inhoud van het begrip **rechtvaardigheid** (*l'équité*) verandert dus tot op zekere hoogte met plaats en tijd. Dit geldt dus ook voor

het recht. In een maatschappij waar geen volledige eensgezindheid is omtrent maatschappelijke en filosofische vragen, dringt er zich voor de wetgever dan ook een zeker juridisch pluralisme op waardoor de uiteenlopende opvattingen zoveel mogelijk worden gerespecteerd.

Anderzijds zijn er ook een aantal essentiële menselijke waarden die steeds door elke rechtsorde, die naam waardig, moeten worden gerespecteerd.

Deze algemene waarden komen o.m. tot uiting in de bescherming van een aantal grondrechten, o.m. door de meeste nationale grondwetten en door een aantal internationale conventies zoals het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM).

3. DOELTREFFENDHEID

26. Rechtsregels moeten ook doeltreffend zijn. Wanneer de wetgever een bepaald economisch of sociaal resultaat wil bewerkstelligen, is de **doeltreffendheid** (*l'efficacité*) van de ingreep afhankelijk van de aangepastheid van de middelen aan de beleidsdoelstellingen. Welke juridische middelen moeten worden aangewend, is veelal afhankelijk van niet-juridische gegevens. In vele gevallen is de doeltreffendheid van het recht dan ook afhankelijk van de mate waarin de wetgever erin slaagt de relevante niet-juridische gegevens op te nemen in juridische normen.

27. Om de kwaliteit van het recht als instrument voor een degelijke maatschappelijke ordening te toetsen en te verbeteren, is **wetsevaluatie** (*l'évaluation de la législation*) bijzonder nuttig. Het gebeurt immers niet zelden dat na (of soms zelfs nog vóór) de inwerkingtreding problemen opduiken in de praktijk: de teksten zijn te ingewikkeld of kunnen moeilijk worden toegepast, er zijn lacunes, er is gebrek aan samenhang, er zijn tegenstrijdigheden, de regels zijn verouderd of bereiken niet de gewenste effecten. Binnen het federale parlement is in 2007 al een *Parlementair Comité belast met de wetsevaluatie* opgericht, paritair samengesteld uit Kamerleden en senatoren. De werkzaamheden daarvan zouden moeten uitmonden in een verslag bezorgd aan de Kamer van volksvertegenwoordigers, de Senaat en de bevoegde minister. Onder meer door de afbouw van de Senaat is het Comité in de praktijk evenwel niet operationeel.

D. HANDHAVING VAN RECHTSREGELS DOOR OF KRACHTENS HET MAATSCHAPPELIJK GEZAG

28. In hun typische vorm houden rechtsregels een bevel of verbod in, opgelegd met het oog op de ordening van de maatschappij. Wil de beoogde maatschappelijke ordening worden bereikt, dan is het nodig dat juridische normen ook effectief worden nageleefd. Rechtsregels worden dan ook meestal hierdoor gekenmerkt dat maatregelen zijn getroffen om de naleving ervan te verzekeren.

Dit geschiedt op twee vlakken.

a) In het algemeen is de uitvoerende macht ermee belast de wetten en decreten ten uitvoer te leggen door uitvoeringsmaatregelen allerhande.

De werking van de uitvoerende macht wordt geregeld in het bestuursrecht.

b) Verder staat de rechterlijke macht in voor de sanctionering van overtredingen van de rechtsregel.

In het publiekrecht neemt de overheid zelf, meer bepaald langs het Openbaar Ministerie, het initiatief om de overtreding van belangrijke rechtsregels te sanctioneren door de dader van de overtreding voor de strafrechter te vervolgen.

In het privaatrecht daarentegen moet de burger gewoonlijk zelf het initiatief nemen voor de handhaving van de rechtsregelen waar hij belang bij heeft. Hij moet zelf langs een gerechtelijke procedure zijn rechten kracht bijzetten om de overtreding van de regel te laten sanctioneren. Laat bv. een koper na de door hem gekochte goederen te betalen, dan zal de verkoper zelf het initiatief moeten nemen om langs een gerechtelijke procedure een veroordeling tot betaling te vorderen. Slechts in uitzonderlijke gevallen zal de burger een overheidsorganisme kunnen inschakelen ter afdwinging van zijn burgerlijke rechten.¹⁹

In sommige rechtstakken is de afdwingbaarheid gering omdat effectieve sancties ontbreken. Dit is het geval in het grondwettelijk recht en het internationaal publiekrecht.

---

¹⁹ Dit is bv., onder wettelijk bepaalde voorwaarden, het geval voor de inning en invordering van achterstallige onderhoudsbijdragen. Hiervoor kan de onderhoudsgerechtigde een beroep doen op de DAVO, krachtens de wet van 21 februari 2003 tot oprichting van een Dienst voor alimentatievorderingen bij de FOD Financiën, BS 28 maart 2003.

E. SYNTHESE

29. Het recht is een geheel van gedragsregels en ermee samenhangende institutionele voorschriften, uitgevaardigd en gehandhaafd door of krachtens het maatschappelijk gezag, met het oog op een doeltreffende, rechtszekere en rechtvaardige ordening van de maatschappij.